

SỰ DU NHẬP VÀ PHÁT TRIỂN CỦA ĐẠO MẪU Ở BÌNH DƯƠNG

ĐỖ THANH

ĐẠO MẪU VÀO NAM

Đạo Mẫu là một tín ngưỡng bản địa có nguồn gốc từ thời nguyên thủy. Là một đất nước nông nghiệp trồng lúa nước nơi vai trò kinh tế của người phụ nữ rất quan trọng cũng như mong ước phồn thực, mong ước sự sinh sôi nảy nở đã nảy sinh tâm lý trọng nữ, tôn thờ Nữ thần. Tâm lý đó phản ánh qua rất nhiều hình tượng người phụ nữ như mẹ Âu Cơ, Bà Trưng, bà Triệu... cũng như hàng trăm nữ thần được thờ cúng. Từ nền tảng tín ngưỡng thờ Nữ thần, trải qua quá trình phát triển lâu dài, thu nhận những ảnh hưởng tích cực của Đạo giáo (tục thờ Thần), Phật Giáo (Phật Mẫu), Đạo Mẫu đã được hoàn thiện thành một hệ thống bài bản lấy việc tôn thờ Mẫu (Mẹ) là cốt lõi.

Về cơ bản, Đạo Mẫu có một hệ thống thần linh chặt chẽ xếp từ trên xuống dưới gồm: Phật Bà Quan Âm, Ngọc Hoàng, Tam Tòa Thánh Mẫu (Mẫu Thượng Thiên, Mẫu Thượng Ngàn, Mẫu Thoải, Mẫu Địa), Ngũ Vị Quan Lớn (5 – 10 vị), Tứ Vị Châu Bà (từ 4 – 6 – 12 Châu Bà), ông Hoàng (từ 5 – 10 ông Hoàng), Cô (12 Cô), Cậu (12 Cậu), Ngũ Hổ và ông Lót (Rắn). Bên cạnh đó là hệ thống thần tích, thần phả các thánh được chuyển tải qua các truyện kể, truyền thuyết, sắc phong và các bài Văn chầu.

Đạo Mẫu cũng có một hệ thống nghi lễ, trong đó nghi lễ quan trọng nhất là Lên đồng. Đó là nghi lễ nhập hồn của các vị Thánh vào thân xác các ông đồng, bà đồng, là sự tái hiện lại hình ảnh của các vị thánh nhằm phán truyền, chữa bệnh, ban phúc lộc cho các con nhang đệ tử. Xoay quanh nghi lễ Hầu đồng là một hệ thống rất bài bản các bài văn cúng, các đồ dâng cúng, đồ mã và âm nhạc (nghệ thuật hát Chầu văn).

Đạo Mẫu xuất hiện trong lòng đồng bằng Bắc Bộ. Theo chân những người Việt Bắc Bộ, Đạo Mẫu đã lan tỏa khắp ba miền của đất nước. Nhưng với Đạo Mẫu được những lưu dân người Việt Bắc Bộ mang theo trong hành trang Nam tiến khoảng thế kỷ XVII - XVIII thì Đạo Mẫu đã tiếp thu ảnh hưởng của tín ngưỡng thờ Nữ thần của các dân tộc anh em khác như Chăm, Hoa, Khmer cũng như nghi lễ cúng kiến các Nữ thần đó, lược bỏ nhiều thành tố để hình thành nên Múa bóng rối – một nghi thức hầu Mẫu ở Nam Bộ. Chỉ tới thời kỳ Pháp thuộc, theo chính sách phu đồn điền cao su của Pháp và đặc biệt từ sau năm 1954 thì đạo Mẫu Tam phủ, Tứ phủ do người Việt mang trực tiếp từ Bắc Bộ vào mới bắt đầu phát triển ở Nam Bộ, nhất là ở phía Đông Nam Bộ.

Ứng Linh phủ - cơ sở đầu tiên của Đạo Mẫu ở Bình Dương (Kp.3, TT. Dầu Tiếng, Dầu Tiếng)

NHỮNG ÔNG/BÀ ĐỒNG ĐÀU TIÊN Ở BÌNH DƯƠNG VÀ VIỆC XÂY DỰNG CƠ SỞ TÍN NGƯỠNG

Cơ sở vật chất đầu tiên đánh dấu sự có mặt của Đạo Mẫu ở Bình Dương là “chùa” Ứng Linh thuộc làng Định Thành, quận Dầu Tiếng (nay thuộc Kp.3, TT. Dầu Tiếng, huyện Dầu Tiếng). Chùa do ông đồng Đỗ Viết Quý (tên chữ Hán 杜曰鬼) đứng ra xây dựng vào năm 1945. Ông Quý sinh năm 1912, quê ở Nam Định vốn là một ông đồng. Khoảng năm 1943 theo chính sách mộ dân ở Bắc và Trung Kỳ đưa vào Nam làm việc tại các đồn điền cao su của Pháp, ông Quý đã dắt gia đình tới làng Định Thành, quận Dầu Tiếng. Tại đây, ông đã làm phu đồn điền khoảng từ 1 đến 2 năm rồi nghỉ, tập trung vào “làm việc Thánh” tại đền và cúng lễ khi có gia đình nào mời. Năm 1945 ông đứng ra cất ngôi “chùa”¹ Ứng Linh. Ngày 8 tháng 8

¹ Theo lời kể của bà Hồng – con dâu ông Quý, cách bài trí của chùa cũ giống như phủ mới nên có thể khẳng định đây là một cơ sở của Đạo Mẫu. Việc lấy tên là Chùa nhằm được sự đồng ý của chính quyền sở tại vì Chùa là một khái niệm dễ hiểu và gần hơn với những tên đền, phủ còn xa lạ với cư dân miền Nam.

âm lịch năm 1953, chùa bị cháy; đến tháng 10 ông xây dựng lại và từ ngày 12 đến ngày 16 tháng 11 năm 1953 thì làm lễ khánh thành. Chùa mới xây dựng lại lấy tên chính thức là Ứng Linh phủ và tên đó còn dùng tới ngày nay.

Từ sau năm 1954, đạo Mẫu ở Bình Dương phát triển mạnh hơn với đợt di dân lớn của người Việt Bắc Bộ sau hiệp định Giơnevơ 1954. Người di cư phần lớn thuộc các tỉnh Ninh Bình, Nam Định, và đây cũng là các trung tâm lớn của Đạo Mẫu nên trong đó có rất nhiều người theo Đạo Mẫu, là những ông đồng, bà đồng. Một loạt các đền, phủ đã xuất hiện ở hầu khắp các huyện trong tỉnh. Ở thị trấn Dầu Tiếng, gần Ứng Linh phủ xuất hiện thêm hai phủ khác là Kim Trúc tự (Kp.3, TT. Dầu Tiếng) của bà cụ Sung và Đông Quân Linh tự (Kp.2, TT. Dầu Tiếng) do thầy Hai xây dựng. Ở xã Minh Hòa, huyện Dầu Tiếng có phủ Linh Sơn được xây dựng vào năm Tân Sửu (1961) và lùi về phía Nam, ở xã Lai Hưng, Bến Cát có đền Thánh Mẫu (Đông Công linh từ) được bà đồng Quế xây dựng năm Bính Thân (1956). Ở P. Bình An, thị xã Dĩ An có đền Công đồng Bắc Lệ xây dựng năm 1956 và đền Thánh Mẫu xây dựng năm Mậu Thân (1968).

Như vậy, sự phát triển ban đầu của Đạo Mẫu ở Bình Dương là do một bộ phận người Bắc di cư mang vào. Sống ở vùng đất mới nhưng bởi có “căn” nên các ông đồng, bà đồng vẫn phải Lên đồng hầu Thánh. Hoạt động của các đền, phủ thời điểm này khá nhộn nhịp. Người dân quanh đền Thánh Mẫu (Lai Hưng, Bến Cát) còn nhớ rất nhiều câu chuyện về ông đồng Sáu Mịch là người tiếp quản trông coi đền Thánh Mẫu khi bà đồng Quế mất. Ông thuộc dòng Thanh đồng, thờ tam phủ Trần triều, mỗi lần lên đồng đều bắt quái, trừ yêu, chữa bệnh cho phụ nữ và con nít. Khi lên đồng ông thường xỏ xiên quai, đi giáp vòng trong làng, đàn bà bị bệnh ông trùm chiếu, đốt bên ngoài để chữa bệnh hoặc cắt máu (lấy máu ở lưỡi) để chữa bệnh cho trẻ con

ĐẤT LÀNH CHIM ĐẬU

Trong một thời gian khá dài, không một đền, phủ mới nào được xây dựng và Đạo Mẫu Bình Dương phát triển lặng lẽ với những cơ sở cũ đã có. Đến những thập niên cuối của thế kỷ XX, ở Bình Dương xuất hiện một số những ông đồng, bà đồng mới và một loạt đền phủ mới được xây dựng. Họ đều là những người đã vào Nam từ năm 1954 nhưng họ mưu sinh, buôn bán ở Sài Gòn, một thời gian sau khi đã ổn định về kinh tế những ông đồng bà đồng trên mới về Bình Dương mua đất xây đền. Có một điều đặc biệt là những đền, phủ mới này đều được xây dựng ở P. Bình An, thị xã Dĩ An. Đó là đền Quan Đệ Nhị do bà Bùi Thị Mùi xây dựng; Tuần Quán linh từ do bà Bùi Thị Việt Khanh xây dựng năm 1991; bà đồng Nghĩa xây dựng đền Châu Lục năm 1988.

Tiếp tục đà phát triển trên, những năm sau này có nhiều đền, phủ mới được xây dựng như đền Bảo Hà anh linh vọng từ (P. Bình An, thị xã Dĩ An) xây dựng năm 2007; Bảo Hà vọng từ (P. Đông Hòa, thị xã Dĩ An) xây dựng năm 2011; đền cô Hoa (P. Tân Đông Hiệp, thị xã Dĩ An) xây dựng năm 2010 và một vài điện nhỏ rải rác ở xã Hưng Hòa (Bến Cát).

Từ sau năm 1990, khi những hoạt động Lên đồng, hát Châu văn ít bị cấm đoán, Đạo Mẫu ở Bình Dương đã có sự phát triển với sự xuất hiện của nhiều đền, phủ mới; hoạt động của các đền phủ cũng có phần sôi động hơn trước, số lượng con nhang đệ tử cũng tăng lên. Tuy vậy, các hoạt động của Đạo Mẫu vẫn khép kín trong một bộ phận người gốc Bắc và Đạo Mẫu cũng như nghi lễ Lên Đồng hầu như hoàn toàn xa lạ với người miền Nam.